

Metodologie psychologie

PSY401

PŘEDNÁŠKA 3

Prof.dr.I.Čermák, CSc.,

Mgr.S. Ježek, PhD.

Co je kvalitativní výzkum?

- Kruciální charakteristika:

Zaměření na význam a jeho utváření v
přirozeném kontextu z perspektivy
participanta výzkumu

Obecné výzkumné heuristiky

- **Theory driven research:** na hypotéze založený výzkum potvrzující nebo vyvracející existující teorii
- **Data driven research:** zakotvená teorie
- **Explanation driven research:** využití existující teorie k výkladu nějakého jevu, užitečná v případových studiích

Funkce otázky ve výzkumu

- Odhaluje význam lidské zkušenosti
- Odhaluje její kvalitativní aspekty
- Zahrnuje výzkumníkovo já a evokuje jeho osobní zájem a aktivní participaci na výzkumu
- Nehledá predikce nebo kauzální vztahy
- Vede k objasnění pomocí pozorných deskripcí, ilustrací, metafor, dialogu apod.

Výzkumník a otázka

1. Vytvořte seznam dílčích témat reprezentujících váš zájem- volné asociace, otázky, myšlenky, etc.
2. Uspořádejte témata
3. Odložte témata implikující kauzální vztahy a obsahující inherentní předpoklady
4. Promýšlejte zbývající témata dokud se nevynoří téma nebo otázka dominantní z hlediska vaší zvědavosti
5. Téma-otázku formulujte způsobem co nejsrozumitelnějším – co se chcete dozvědět

Předpoklady na straně výzkumníka a výzkumná otázka (viz: Moustakas, C. (1990). Heuristic research. Sage).

- Identifikace s fokusem otázky
- Dialog se sebou samým
- Tacitní vědění
- Intuice
- Vhled (indwelling)
- Fokusování
- Vnitřní rámec vnějšího odkazu

Fáze výzkumu a otázka

- Iniciální zapojení
- Ponoření se
- Inkubace
- Iluminace
- Explikace
- Kreativní syntéza

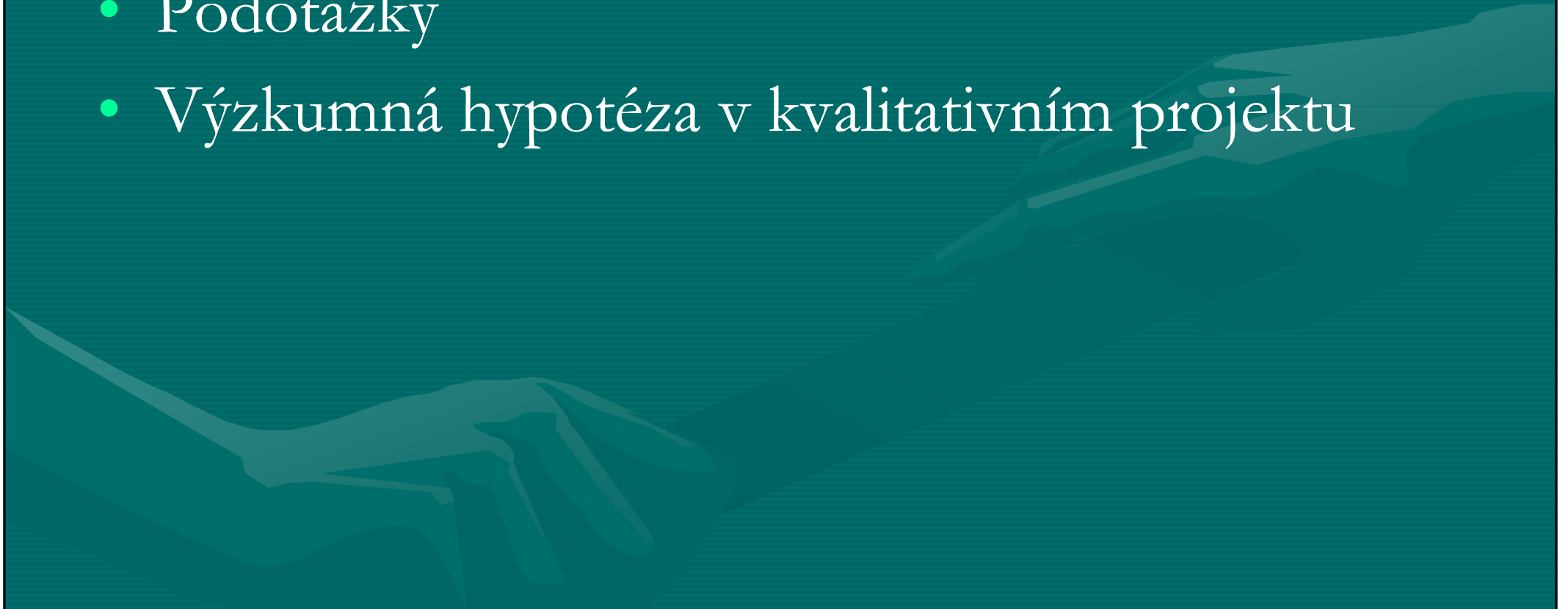
Typy otázek v kvantitativním výzkumu - opakování

- Výskyt jevu
- Popis a klasifikace
- Kompozice jevu
- Vztah mezi dílčími komponentami
- Deskripce a srovnání
- Kauzalita
- Kauzálně-komparativní
- Kauzálně-komparativně interakční

Otázky v kvalitativním výzkumu

- Centrální otázka
- Podotázky
- Výzkumná hypotéza v kvalitativním projektu

Typy otázek v kvalitativním výzkumu

- Deskriptivní
- Procesuální
- Zaměřená na význam

Typy analýz v kvalitativním výzkumu – dílčí postupy

- Vytváření trsů
- Zachycení vzorců
- Prostý výčet
- Kontrast a srovnávání
- Užívání metafor
- Identifikace vztahů
- Faktorování

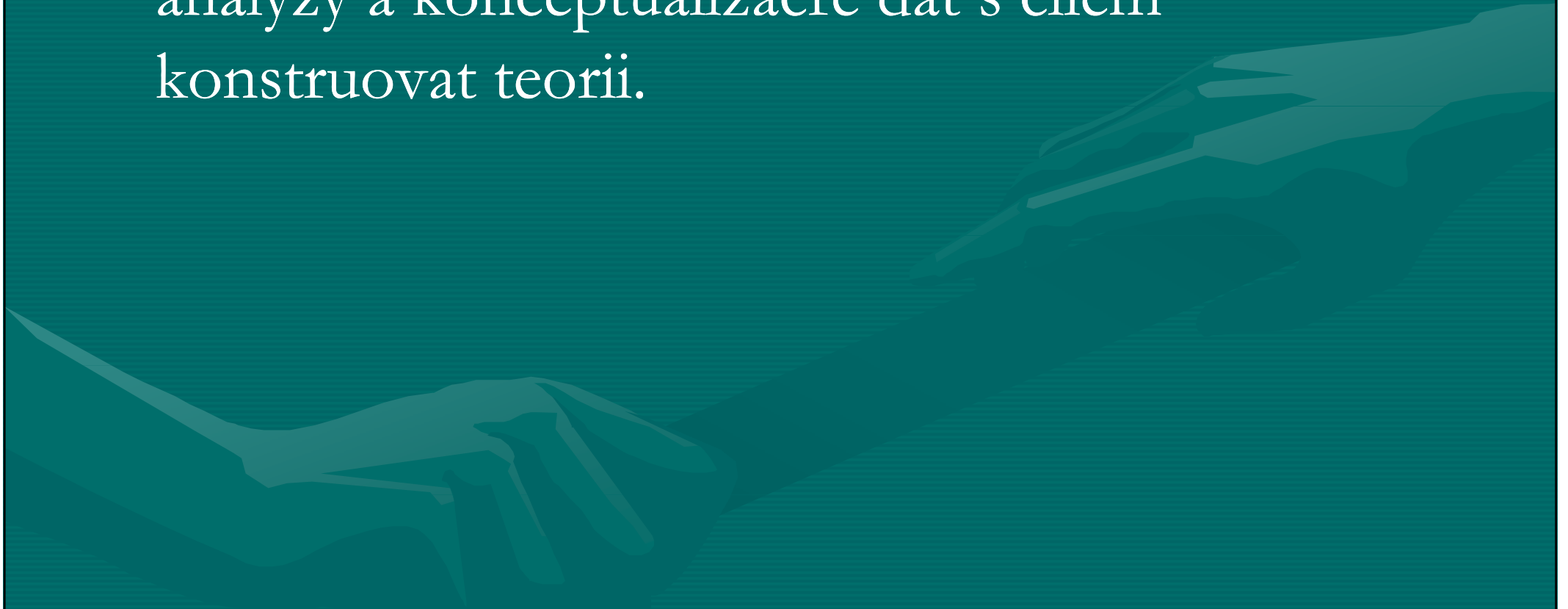
Viz: Miovský, M. (2006). Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada, s. 219-226.

Typy analýz v kvalitativním výzkumu – rozvinuté postupy

- Zakotvená teorie
- Obsahová analýza
- Narativní analýza (narativně orientovaný výzkum – NOI)
- Diskurzivní analýza
- Foucauldovská diskurzivní analýza (FDA)
- Interpretační fenomenologická analýza (IPA)
- Konverzační analýza
- Kooperativní výzkum

Zakotvená teorie

- Systematický induktivní návod sběru, syntézy, analýzy a konceptualizace dat s cílem konstruovat teorii.

Narativní výzkum

- V rozhovoru je participantu výzkumu poskytnut prostor pro podrobné vyprávění o prožité zkušenosti.
- Osobní narativní interview a interview zaměřené na životní příběh.
- Každodenní narativity s „potížemi“, změnou, narušením epizod, krizemi.

Interpretační fenomenologická analýza (IPA)

- Detailní popis a hodnocení života – lifeworld – Umwelt – participanta, pokus o exploraci osobní zkušenosti.
- „Double“ hermeneutika

Viz např: Smith, J.A., Osborn, M. (2004) Interpretative phenomenological analysis. In: J.A. Smith (ed.), *Qualitative Psychology*, Sage, 51-80.

Analýza konverzace

- Pokus dokumentovat a explikovat jak participant dospěl k porozumění jednání druhého během vzájemné interakce a jak konstruuují vlastní repliky s ohledem na předcházející.
- Viz např.: Drew, P. (2004). Conversation analysis. In: J.A. Smith (ed.), *Qualitative Psychology*, Sage, 132-158.

Zakotvená teorie -opakování

- Kódování a konceptualizace
- Otevřené kódování
- Axiální kódování
- Selektivní kódování (redukce druhého řádu)
- Proces a matice podmiňujících vlivů

Viz: Corbinová, J., Strauss, A. (1999). Základy kvalitativního výzkumu. Boskovice: Albert

Též stručně Miovský, M. (2006)

Obsahová analýza

- Mostem mezi statistickým formalismem a kvalitativní analýzou
- Redukuje komplexnost textu
- Rekonstruuje reprezentace do dvou hlavních dimenzí: sémantické a syntaktické

Obsahová analýza: výzkumné plány

- Deskriptivní
- Normativní
- Průřezové
- Longitudinální
- Na kulturu zaměřené
- Paralelní

Obsahová analýza: jednotky analýzy

- „Fyzické“
- Syntaktické
- Propoziční
- Tématické či sémantické

Obsahová analýza: kategorie a kódování

- Pilotáž, změny, trénink v kódování,
- Kódovací rámec: systematický způsob srovnávání
- OA interpretuje text ve světle kódovacího rámce

Obsahová analýza: kódovací rámec

- Podstata kategorie
- Typ kódu
- Organizující principy kódovacího rámce
- Proces kódování
- Trénink v kodování

Principy kódování

- Každá jednotka textu musí být kódována
- Kódy jsou exklusivní
- Na sobě nezávislé
- Smíšené kategorie vyloučit
- Odvozeny z teorie – OA je teorií zatížená metoda

Obsahová analýza: zdroje

- Krippendorff, K. (1980). Content Analysis: An Introduction to its Methodology. London. Sage.
- Základní info: viz Miovský (2006).

Diskurzivní analýza

- **DISKURZ** je systém diferencí, který koherentním způsobem konstruuje, vytváří určitý objekt
- **METODA**: studium způsobů, jimiž je určitý jev zvýznamňován

Diskurzivní analýza ... sociální texty pouze nereflektují, nezrcadlí objekty, události a kategorie, které nezávisle existují v sociálním a přírodním světě, ale samy aktivně vytvářejí specifickou verzi těchto objektů, událostí a kategorií.

(Potter, Wetherell, 1987)

Diskurzivní analýza-východiska

- 57 variant diskurzivní analýzy
- Kritická lingvistika, sociální sémiotika – vztah mezi jazykem a politikou
- Teorie řečového jednání, etnometodologie, konverzační analýza – funkční či akční orientace diskurzu, tj.co lze zdokonalit, analýza detailů sociální interakce
- Poststrukturalismus – historické perspektivy

Diskurzivní analýza-východiska

- Diskurz per se- všechny formy „textů“, nikoli jako prostředek vstupu do jiné reality, ale obsah a organizace textů
- Jazyk jako konstruující a konstruovaný: diskurz vystavěn z preexistujících lingvistických zdrojů, důsledek: mnohost významů i v jednoduchém jevu. Konstrukce: svět konstrukcí, žádný přímý vstup
- Forma jednání: sociální praxe, jazyk není epifenomen, diskurz je užíván, interpretační kontext
- Rétorická organizace diskurzu – persuasivní rys

Analýza diskurzů

PDA: poststrukturalistická diskurzivní analýza:

- Významové systémy konstruující daný jev
- Pozice subjektu
- Implikace umístění v těchto pozicích
- Mocenské vztahy

Diskurzivní analýza – postup – opakování (viz.přednáška Kateřiny Zábrodské v kurzu kvalitativni metodologie)

- **Zdroj:** Parker, I. (2002). Discourse analysis. In: Banister et al. Qualitative methods in psychology. A research guide. Buckingham: Open University Press.
- **Postup:**
  1. Přepis textu do psané podoby
  2. Volné asociace na text
  3. Systematické vymezení všech objektů (příp. pouze relevantních vzhledem k výzkumné otázce) vytvářených textem. Jako počátek je vhodné hledání podstatných jmen. Umožňuje „poskládat“ svět, který text při každé čtení evokuje.
  4. Jak se se o těchto objektech mluví se stává předmětem analýzy (namísto „skutečných“ objektů). Jak je v textu definován „směr“, „dítě“, „rada“, apod.

Diskurzivní analýza - postup

4. Systematická identifikace subjektů (kategorie lidí), které se v textu objevují.
5. Vymezit, co každá osoba v rámci pravidel navozených textem může či nemůže říci. Slouží pro pozdější vymezení odlišných práv a povinností hovořit v rámci specifického diskurzu (diskurzivní pozice). Zahrnuje otázku: jaké jsou vztahy mezi osobami?
6. Popis odlišných verzí světa, které v textu koexistují, což je cesta k tomu, jaké odlišné způsoby řečového modu-vyjádření v textu fungují.
7. Jaká jsou v každém z těchto světů pravidla pro jednání s těmi, kdo se od daných verzí odchyľují? Pomůcka: jak by imaginární autor/ka odpověděl/a těm, kdo s verzí nesouhlasí?

Diskurzivní analýza-postup

9. **Identifikace rozdílů** mezi jednotlivými způsoby řečového modu - vyjádření
10. **Identifikace shod** mezi jednotlivými způsoby řečového modu - vyjádření: vzájemné překrývání se verzí světa.
11. **Srovnání daného textu s jinými.** Jak je oslovováno jiné publikum v jiném kontextu? Uplatňují se zde stejné verze světa, tj. stejné způsoby řečového modu - vyjádření o něm?
12. **Volba terminologie** k pojmenování diskurzů. Racionalistický (příklad použití zubní pasty: „množství velikosti hrášku“, návod k požití“, „zvolte kartáček“), rodinný („vaše dítě“, „každé ráno a večer“, obrázek Punch and Judy), vývojově-vzdělávací („do věku 8 let“, „dohlížejte“, „aby se vaše dítě naučilo“), lékařský („lčba fluoridem“, „denní dávka“).

Diskurzivní analýza-postup

13. Kdy, kde a jak se vymezené diskurzy rozvinuly?
14. Popis způsobu, jímž diskurzy konstruují své verze jako reálné a nezpochybnitelné.
15. Jak vymezené diskurzy reprodukují relevantní instituce a ideologie.
16. Jak vymezené diskurzy podvracejí relevantní instituce a ideologie.
17. Kdo je zvýhodněn a kdo znevýhodněn danými diskurzy?
18. Kdo bude chtít reprodukovat, potvrzovat dané diskurzy a kdo je bude chtít zpochybnit, diskreditovat?
19. S jakými dalšími diskurzy jsou diskurzy námi vymezené spjaty?
20. Jak tyto diskurzy společně podporují či narušují dominantní představy o budoucnosti a o možnostech změny.

Narativní analýza

- výzkumná otázka
- plán vedení narativního rozhovoru
- narativní interview
- audio text
- hrubý transkript
- opakované čtení

Šest interpretačních perspektiv NOI

- Syžet – Fabule
- Holistická – Obsahová
- Holistická – Formální
- Kategorická – Obsahová
- Kategorická – Formální
- Kritická narativní analýza

Narativní analýza - holistický přístup

- Vyprávění jako celek – viz. Lieblich, A., Tuval-Mashiach, R. & Zilber, T. (1998)
- 1. číst text opakovaně a bez specifického zaměření,
- 2. písemná podoba prvního dojmu,
- 3. výběr příběhu, který je možné sledovat od začátku do konce, významotvorné v textu se opakující téma,
- 4. vyznačit různá témata a číst je separátně a opakovaně,
- 5. sledovat výsledek různým způsobem: kdy se téma objevilo poprvé, které téma se jeví jako hlavní a které jako marginální, kontradiktorická témata, apod..

Zakotvená narativní analýza

- Abstrakt každého příběhu
- Překvapivý a kontrastní případ: identif. Dva lineární příběhy – sladký život a hořký život
- Identifikace dalších významných případů
- Identifikovat zbývající příběhy
- Uspořádat příběhy do kategorií a pak detailně pojednat obsahy každé z nich

Příklady:

- Ruth, J.E., Oberg, P. (1996). Ways of life, old age in a life history perspective. In, J.E. Birren, G.M. Kenyon, J.E. Ruth, J.J. Schroots, T. Svensson (eds.), *Aging and biography: exploration in adult development*. NY: Springer, 167-186).
- Čermák, I. (2004). „*Genres of Life – Stories*“. In: D. Robinson, Ch. Horrocks, N. Kelly, B. Roberts (eds), *Narrative, Memory and Identity. Theoretical and methodological Issues*. Huddersfield: University of Huddersfield Press, 211-221.

Narativní analýza - zdroje

- Lieblich, A., Tuval-Mashiach, R. & Zilber, T. (1998) Narrative Research: Reading, analysis and interpretation. London: Sage Publications.
- Hiles, D., Čermák, I. (2008). Narrative psychology In, C. Willig, W. Stainton Rogers (eds.), The Sage Handbook of Qualitative Research in Psychology. Thousand Oaks, London: Sage, 147- 164.
- Čermák, I. (2006). Narativně orientovaná analýza. In: M. Blatný (ed.), Metodologie psychologického výzkumu (Konsilience a rozmanitost). Praha: Academia, 85-109
- Murray, M. (2003). Narrative Psychology and Narrative Analysis. In, P.M. Camic, J.E. Rhodes, L.Yardley (eds.), Qualitative Research in Psychology. Washington, DC, APA, 85-112.
- Čermák, I., Hiles, D., Chrz, V. (2007). Narativně orientovaný výzkum: interpretační perspektivy, v tisku.
- Chrz, V. (2004). Výzkum jako narativní rekonstrukce. In Miovský, M., Čermák, I., Řehan, V. (eds.), Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku III. Sborník z konference (pp. 21-32). Olomouc: FF UP.